

Misli dalje / Think Out

Geras, Noa Emma

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Academy of Fine Arts / Sveučilište u Zagrebu, Akademija likovnih umjetnosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:215:251228>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-24**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Fine Arts in Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
AKADEMIJA LIKOVNIH UMJETNOSTI
Odsjek Kiparstvo

Diplomski rad

MISLI DALJE / THINK OUT

Noa Emma Geras

Zagreb, 2019

Sveučilište u Zagrebu

AKADEMIJA LIKOVNIH UMJETNOSTI

Odsjek Kiparstvo

akad. god. 2018/2019

Mentori:

Red.prof.art. Petar Barišić

Red.prof.dr.sc. Vera Turković

Diplomski rad

MISLI DALJE / THINK OUT

Noa Emma Geras

Sadržaj:

Uvod	5
Istraživanje ideje	19
Skice	23
Izrada rada	35
Postav skulpture MISLI DALJE	41
Performativni element skulpture	43
Zaključak	47
Literatura	49

Dragi svi moji učitelji, blagoslov je bilo imati vašu podršku i ohrabrenje.

Vi moji dragi mentori, profesor Petar Barišić i profesorica Vera Turković, naučili ste me da je u traženju ključ.

Hvala Vam

Uvod

“Uvijek putovanje, nikada destinacija.”¹

Tokom svog kiparskog obrazovanja, zaključila sam jednu stvar. Rad nikada nije potpuno gotov. „Kada kreneš na put za Itaku zaželi da dug to bude put, pothvata pun, opasnosti i saznanja.“²

- O veličini

Jednom mi je jedna žena rekla: „Umjetnice trebaju raditi velika djela.“

Njezina rečenica dolazi iz konteksta povijesti umjetnosti, gdje su žene-umjetnice bile na margini, s rijetkim uspjesima koje se često izvlači kao izuzetima pravilu.³ „Radi velike skulpture, jer se one nikome ne ispričavaju. One zauzimaju prostor, jasno i glasno govore svoju istinu. Maleni radovi nestaju u moru ljudi, tihi su, pasivni, submisivni. Nestrpljivi promatrači će brzo prijeći preko njih, da bi gledali one dominantnije objekte. A ako želiš doprijeti do ljudi, moraš biti dovoljno hrabra, da ti se radovi ne skrivaju u sjeni.“

Kada prolazimo prostorom neke galerije, prvo primjećujemo najveći objekt u prostoriji. Ono što zauzima najviše prostora, što blješti, svjetluca, dominira vidokrugom.

Taj objekt je veći od nas, viši, moćniji i instinktivno gledamo prema njemu ne bi li otkrili, je li njegova forma prijeteća, ili ne, „nježni div“. Velika forma puno prije lovi moju pozornost, nego li neka mala.

Gledamo li prvo ono veće, ono što je moćnije jer želimo biti sličniji ovim velikim objektima? Vole li ljudi nebudere jer nas izvlače iz našeg straha da smo u usporedbi sa svijetom oko nas zapravo ništavni i maleni? Stavljajući sebe u centar svemira, svoju ugodu na prvo mjesto, izbjegavamo li tada suočiti se s našom beznačajnošću? Kao što komičar George Carlin nihilistički kaže: „Planet će nas zbaciti sa sebe kao loš slučaj buha.“⁴

Izlazi li žudnja da prisvojimo karakteristike ovih velikih objekata iz neke naše unutarnje ljudske narcisoidnosti? Iz želje da zaštitimo svoj krhki ego? Nismo li tada savršeni objekti za manipulaciju? Početni naslovi na internetskim stranicama bit će bombardirani irelevantnim

---

¹ Simon Rattle, “Always the journey, never the destination.”

<https://www.brainyquote.com/authors/simon-rattle-quotes>

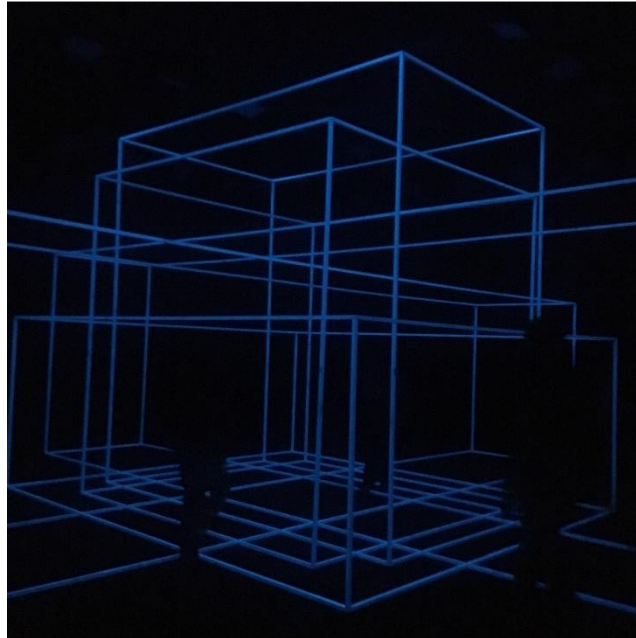
² Konstantin Kavafi, <http://www.prometej.ba/clanak/kultura/konstantin-kavafi-itaka-i-druge-pjesme-1743>

³ <http://www.artnews.com/2015/05/30/why-have-there-been-no-great-women-artists/>

⁴ “The planet’ll shake us off like a bad case of fleas.” George Carlin, citat (prijevod autorice)

naslovima koji su tipografski povećani kako bi nam ulovili pozornost, a informacije koje su nam doista relevantne će biti skrivene ispod.

Ovu našu manjkavost u primjećivanju detalja, vješto je iskoristio kipar Antony Gormley na ovogodišnjem Art Baselu.

5

6

Kada promatramo njegovu skulpturu kako se izmjenjuje između mraka i svijetlosti, imamo dojam da se stapamo s lažnim velikim prostorom koji je stvorio. Njegova konstruktivna minimalistička forma, u nama izaziva spokoj svojom veličinom. Kao da u prepuštanju ovoj moćnoj formi, i mi sami postajemo dio nje. S druge strane rad „Majka“ Louise Bourgeois, izaziva nelagodu i nepovjerenje. U veličini nekog objekta nailazim na dualnost. Rad može biti

---

⁵ Antony Gormley, *Breathing room II*, 2010, Art Basel 2019

⁶ <https://blog.artsper.com/en/a-closer-look/3826/>

nježan, podsjećajući nas na nekog fiktivnog roditelja, ili kao nešto što je izašlo iz filma *Rat svijetova*, Stevena Spielberga. No ono što je zajedničko u oba rada, jest njihova dominacija nad prostorom u kojemu se nalaze.

Velike grupe ljudi će privući više pozornosti od onih malih, i u ovoj prirodnoj logici leži opasnost od zanemarivanja pojedinaca. Onih koji su izuzetci pravilu. Ovo je karakteristično za odnos prema manjinama u društvu, te u ljudskoj interakciji s ne-ljudskim⁷ životinjama. Ljudi koji prakticiraju specizam⁸ stavljaju različite vrste ne-ljudskih životinje u dvostruke standarde, moralno relevantnih i ne relevantnih. Dok će se fotografija ubijenog slona širiti po socijalnim mrežama izazivajući osudu, postavljati klopke za miševe⁹ smatramo opravdanim i poželjnim. Slonu se dive jer je velik, a život miša nije toliko bitan jer je malen.

U državi će prevladati mišljenje većine. Njihovi zakoni bit će oni koji obilježavaju manjinu. Potreba za udruživanjem velikih masa ljudi izlazi iz fundamentalne želje za pripadanjem. Toksični načini pripadanja koji utječu na razaranje svih onih koje se smatra „drugima“, Erich Fromm definira kao onim „mazohističkim“ i „sadističkim“ tipom.¹⁰

1. Prvi opisuje kao strast za podčinjavanjem drugome, drugi kao želju za dominacijom i kontrolom. „Čovjek može pokušati da se izjednači sa svijetom *podčinjavajući se* jednoj osobi, grupi, instituciji, bogu. Na ovaj način on prevazilazi odvojenost svoje individualne egzistencije postajući dio nekoga ili nečega što je veće od njega, i doživljavajući svoj identitet u povezivanju sa silom kojoj se on podčinjava.“¹¹ Ovaj

---

⁷ Joan Dunayer, *Specizam*, str. 17

„U skladu sa znanstvenim činjenicama, ljude svrstavam u „životinje“, „sisavce“, „primate“ i „majmune“. Upotreba rječnika koji izdvaja ljude iz životinja održava moralni rascjep između ljudi i ostalih životinja. Umjesto o „ljudima i životinjama“ ja govorim o „ljudima i ne-ljudima“.“

⁸ Definicija specizma po aktivistici Joan Dunayer: „propust da se, s obzirom na pripadnost vrsti ili karakteristike tipične za neku vrstu, bilo kojem svjesnom biću prida jednak obzir i poštovanje.“

Joan Dunayer, *Specizam*, str. 34, red 3

⁹ „Premda sanitarne mjere ostaju najučinkovitijim načinom smanjivanja množenja štakora i miševa, „suzbijanje štetočina“ služi se okrutnošću. Otrovi antikoagulanti uzrokuju umiranje štakora i miševa tijekom nekoliko dana od unutarnjeg krvarenja. (...) Zamke na oprogu lome im kralježnicu. Zamke na ljepilo uhvate im udove. Štakor ili miš polagano se guši od ljepila, umire od gladi i dehidracije, ili – bačen živ u smeće – biva ubijen u procesu zbrinjavanja otpada. Ako je prihvatljivo ubijati štakore i miševe zbog toga što njihova brojnost može uzrokovati neugodnosti ili pridonijeti bolesti, zbog čega nije prihvatljivo ubijati ljude iz istih razloga?“

Joan Dunayer, *Specizam*, str. 69, red 25

¹⁰ Erich Fromm, *Zdravo društvo*, str. 31

¹¹ Ibid.

oblik ponašanja obilježen je željom za prebacivanje vlastite odgovornosti, na druge ljude, ideologije, zajednice.

Neprihvatanje vlastitih grešaka i postupaka jest jedna od ključnih obilježja narcisoidnosti. Ovaj obrazac ponašanja Erich Fromm opisuje kao *grupnu narcisoidnost*, koja idealizira vlastitu religiju, naciju, znanstvenu ili političku grupu.¹²

13

Ljudi koji posjeduju ovaj tip želje za pripadanjem, koriste ovu masku patriotski nastrojene osobe, koja je posvećena nečemu većem od sebe, kako bi prikrila nedostatak vlastitog identiteta. Ovaj tip ličnosti ne može odvojiti svoju osobnost od one grupne ideologije i svaku kritiku na svoju naciju ili religiju smatra osobnim napadom. U ovom obrascu ponašanja „leže korijeni fanatizma“¹⁴, jer će ljudi s ovakvim tendencijama pripadanja, raditi distinkcije između drugih i sebe. Oni glorificiraju vlastitu grupu, dok druge smatraju manje vrijednima, drugačijima, „ništavnima“ u usporedbi s njima. Lars Fr. H. Svendsen, autor knjige *Filozofija zla* piše:

„Normalno“ je biti zao. Ali mi se branimo od toga da sebe opišemo kao zle. Zli su uvijek „oni drugi“.¹⁵

---

¹² Erich Fromm, *Veličina i granice Freudove misli*, 4. Narcisoidnost, str. 58

¹³ Rad autorice: Skica nastala na nastavi kiparstva 2016. Predstavlja obrazac narcisoidnog ponašanja u kojemu ljudi oslanjaju svoj identitet na grupu. Opisano u knjizi Erich Fromm, *Veličina i granice Freudove misli*, 4. Narcisoidnost, str. 59

¹⁴ Erich Fromm, *Veličina i granice Freudove misli*, 4. Narcisoidnost, str. 58/59

¹⁵ Lars Fr. H. Svendsen, *Filozofija zla*, , str. 9

„U mom fokusu su pojedinci koji čine zlodjela i koji su njima izloženi, prije nego opći politički odnosi. (...) Genocid je moguć samo ako je relativno velika množina pojedinaca voljna ubijati mnoge druge pojedince kroz dulje razdoblje.“¹⁶

Povodom moje samostalne izložbe *Go West*¹⁷, istraživala sam grupnu narcisoidnost koja se stvara kada odvajamo sebe od drugoga. „Koncept „Go West“ na suptilan način progovara o ljudima kao vječnim putnicima, strancima, pojedincima koji nigdje ne pripadaju. (...) Migracijama se kontinuirano isprepliću kulturni i društveni krugovi. Iako se time obogaćuje život jedne zajednice, puno češće se javljaju problemi ksenofobije, rasizma, društvena fobija gdje se oni Drugi smatraju nepoželjnim. Obilježava ih se etiketama prepunih stereotipa i predrasuda na nacionalnoj ili vjerskoj osnovi, prema boji kože ili jeziku koji govore. I upravo održavanjem takvog poimanja oni su vrlo brzo svedeni na razinu životinje.“¹⁸

19

„Kod narcisoidnog nacionalizma događa se da vide samo vrline vlastite nacije, a tuđe poroke.“²⁰ Ovaj tip ljudi je slijep prema činjenici da je kod svih nacija omjer između njihovih

---

¹⁶ Ibid, str. 28

¹⁷ http://www.alu.unizg.hr/alu/cms/front_content.php?idart=2201

¹⁸ *Go West* – Maja Pavlinić, iz kataloga s izložbe *Go West*, Galerija f8

¹⁹ <https://www.wish.hr/pametna-ispitna-izlozba/>

²⁰ Erich Fromm, *Veličina i granice Freudove misli*, 4. Narcisoidnost, str. 59

loših i dobrih karakteristika većinom u ravnoteži. Kod onih koji ne pripadaju njihovoj grupi oni vide samo ono zlo, ignorirajući njihove pozitivne karakteristike, dok svojim ideologijama pripisuju samo vrline. Obilježeni su dječjom percepcijom svijeta. Traže „velikog brata“²¹, to jest očinsku figuru, kojoj mogu slijepo vjerovati i pratiti je.

2. Ovu želju za prebacivanjem vlastite odgovornosti na drugoga iskorištava drugi tip želje za pripadanjem. Obilježava ga želja za kontrolom i dominacijom: „čovjek može pokušati ujediniti se sa svijetom uspostavljajući snagu nad njim, pretvarajući druge u dio sebe, i na taj način prevazići svoju individualnu egzistenciju dominacijom.“ Oni vide druge ljude kao svoje objekte. Ekstenzije samih sebe koje manipuliraju kako žele. Strast za pripadanjem prve grupe koriste kako bi ih regrutirali za rat, ili druge svoje prohtjeve. “Mobilizacija grupne narcisoidnosti najvažniji je uvjet kod priprema za rat: ona mora započeti mnogo prije od izbijanja samog ratnog sukoba, ali se pojačava što se nacija više primiče ratu.”²² Dok vode druge u propast, ovaj tip se osjeća nadmoćnim.

Ernst Friedrich u svojoj knjizi *Rat protiv rata* zaziva ljude da se osvijeste na posljedice ove grupne narcisoidnosti. Kao primjer uzima fotografije unakaženih vojnika Prvog svjetskog rata i piše manifest protiv grupne narcisoidnosti nacionalizma i lažnog patriotizma.

„Tko još uvijek vjeruje u ovu masovnu mesnicu, neka bude zatvoren u ludnicu, izbjegavajmo ga poput kuge! Tada neka ako, nacionalisti i izazivači rata, kraljevi i generali, možda žele voditi rat između sebe, na svoj račun i na vlastiti rizik, i da ne prisiljavaju nikoga da im se pridruži protiv svoje volje! Takav rat bi doista bio dobrodošao svaki pacifist i svaki proleter! Tada bi se svi ratni zaljubljenici napokon istodobno istrijebiti, i tada ćemo imati mir, vječni mir na ovoj zemlji! Ali, nažalost, ovi heroji ne žele ovakav "oslobodilački rat" (oslobađanje od pokretača rata i profitera). Manjka im hrabrost, ovim ratnim misliocima i ratnim vođama, da sami krenu u bitku i da i sami umru slatkim „herojskom smrću“.

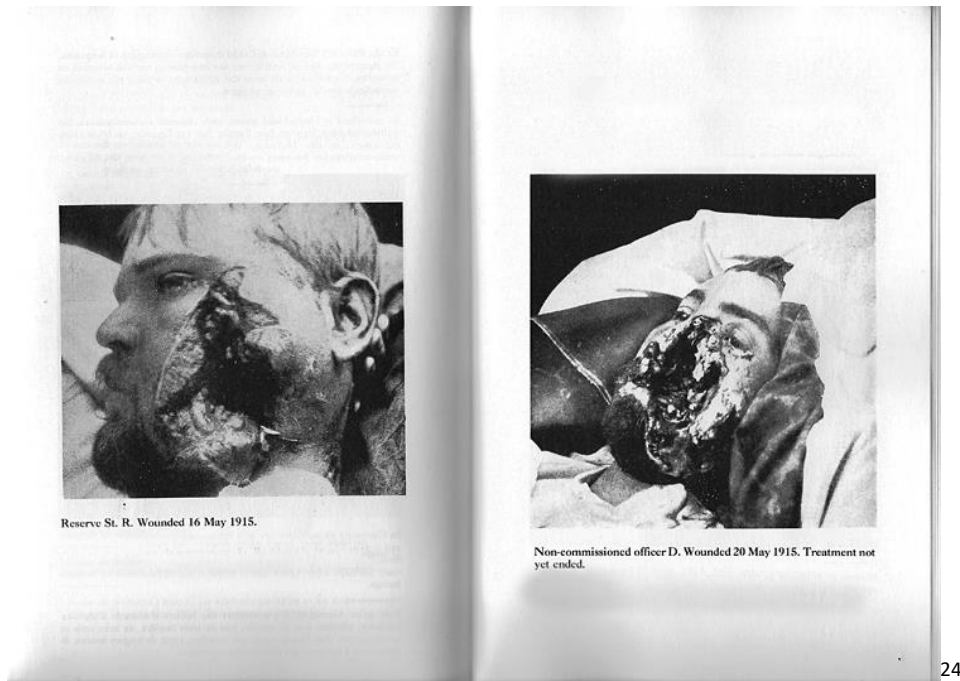
Zato su izmislili tako lijepe izraze kao što su „Otađzbina“ i „Polje časti“, govorili su o „obrani“ i izgovarali druge takve laži.

---

²¹ George Orwell, 1984

²² Erich Fromm, *Veličina i granice Freudove misli*, 4. Narcisoidnost, str. 59

A onaj koji sebi nije dozvolio da ga vojna muzika i lažljive legende o „neprijatelju“ onih „pod opsadom“ do smrti oduševe, oni su ga protivno njegovom voljom prisilili odjenuti uniformu ubojice. Naredili su mu da ubija i pljačka u svrhu interesa bogataša.“²³

Erich Frommova dva primjera pripadnosti definiraju patologiju narcisoidnosti. „Za osobu naklonjenu narcizmu postoji samo jedna stvarnost, tj. stvarnost njenog vlastitog procesa mišljenja, osjećanja i potreba. Vanjski svijet se ne doživljava i ne prima *objektivno*, tj. da postoji u vlastitom smislu, uslovima i potrebama.“²⁵ U njihovoj izvitoperenoj slici svijeta, ljudi narcisoidnih karakteristika su usmjereni samo prema tome kako bi sebi pružili ugodu. Mehanizam narcisoidnog ponašanja obilježava žudnja prema eksploataciji drugih bića, ne-

²³ „He who still believes in this mass butchery, let him be locked up in a mad-house, let us avoid him as we do the plague! It may then be that the nationalists and war-provokers, the kings and the generals, may wish to carry on war among themselves, on their own account and their own risk, and that they force no man to join them against his will! Such a war would indeed be welcomed by every pacifist and every proletarian! Then all the war enthusiasts would at last of their own free will exterminate one another, and then we should have peace, eternal peace on this earth! But unfortunately these heroes are not to be had for such a „war of liberation“ (liberation from the war promoters and profiteers). They lack the courage, these war-thinkers and war-leaders, to go themselves into the battle, and themselves to die a sweet „heroic death“.

That is why they invented such beautiful phrases as „Fatherland“ and „Field of Honour“, and spoke of „defence“ and uttered other lies. And he who did not permit himself to be enthused to death by military music and by lying legends of the „enemy“ of „the invaded“, him they forced against his will into the murderer's uniform, him they ordered to murder and rob for the interests of the money-bags.“

Ernst Friedrich, *Rat protiv rata* (prijevod autorice)

²⁴ Fotografije iz knjige *Krieg dem Kriege* (Rat protiv rata), Ernst Friedrich, str. 210 i 211

²⁵ Erich Fromm, *Zdravo društvo*, str. 34/35

ljudskih životinja ili ljudi, u svrhu stjecanja različitih resursa. Erich Fromm u svojoj knjizi *Veličina i granice Freudove misli*, ističe Freudov pogled na narcisoidnost „kao na sastavni dio instinkta samoodržanja“, koji je ovaj put, izvitoperen. U svojoj suštini, identitet narcisoidne osobe je šupalj, a maska koju nosi je krinka s kojom manipulira objektima oko sebe, kako bi prividno umanjio svoju duboku prazninu.

Narcisoidne ličnosti su usavršile „kič kao životni stil“²⁶. „Ako je kič laž, kaže Herman Broch, to znači da čovjek ima potrebu za lažnim ogledalom, pa se onda u njemu prepoznaje i sa svojim se lažima, s poštenim zadovoljstvom u njemu potvrđuje.“²⁷ „Temeljni problem, dakle, nisu kič predmeti, nego kič ljudi sa svojim lažnim ogledalom.“²⁸ Ovo ogledalo vlastite iluzije, ljudi ovakvih osobina, teško ili skoro nikako ne mogu odbaciti i odvojiti od sebe. U tome i leži temelj problema izlječenja ovakvih individua. „(...) narcisoidnost se kod sebe samog najteže prepoznaje. Stupanj narcisoidnosti neke osobe utječe na njeno samo veličanje i onemogućuje joj da vidi svoje nedostatke i ograničenja.“²⁹ Isto kao što sami sebe zavaravaju s idejom sebe kao bića „boljeg od drugih“, tako svoje iluzije grandioznosti prebacuju i na druge. „Oni su objekti koji mi se dive, koji me gledaju, koji me se straše, koji me obožavaju.“

Veliki radovi evociraju Frommova dva tipa pripadanja. Oni izazivaju u prvom tipu osobnosti želju da budu dio onog većega, a drugi tip predstavljaju jer dominiraju prostorom. Ovu karakterističnost su iskorištavali diktatori kako bi svoje ideologije učinili privlačnijima, stabilnijima, moćnijima. „Svojim velikim dimenzijama i „vječnim“ materijalima nacistička je arhitektura uspješno reklamirala mit heroizma i viteštva njemačkog naroda. Pomoću dimenzionalne persuazije (uvjerivačke moći) stvorene su građevine koje su mnoge Nijemce mogle uvjeriti u veličinu, u nadmoć nijemstva.“³⁰ Kič njihovih radova je tipična odrednica narcisoidnosti. U njihovim radovima nema suptilnosti, minimalizma. Sve je veliko, glamurno, pretjerano. „(...) kič je u stvari krivotvorenje osjećaja i zamjena lažnih osjećaja za one stvarne.

---

²⁶ *Od kiča do vječnosti*, Vera Horvat Pintarić, Karpfen, str. 8

²⁷ *Od kiča do vječnosti*, Vera Horvat Pintarić, Herman Broch, str. 9

²⁸ *Od kiča do vječnosti*, Vera Horvat Pintarić, str. 9

²⁹ *Veličina i granice Freudove misli*, Erich Fromm, 4. Narcisoidnost, str. 57

³⁰ Vera Horvat Pintarić, *Od kiča do vječnosti*, str. 115

To znači da stvarni osjećaj postaje sentimentalnost; ovo je moralni argument protiv kiča.“³¹
Ono je ljubav prema „neprirodnom, umjetnom i pretjeranom“³².

33

Kič je zlo u vrijednosnom sistemu umjetnosti, a to potkrjepljuje Brochov stav da je važno povezati kič i neurozu, kako bi se razmatralo poznate ličnosti koje im stoje kao predstavnici: Adolf Hitlera, Wilhelm II, Nerona, koje vidi kao primjere krvavog sahariskog kiča.³⁴ Ova povezanost krvi i umjetnosti vidljiva je jasno u opisu „živih kršćanskih baklji“ koje bi organizirao Neron uz glazbu.³⁵ Njihova sebičnost i pokvarenost ih stavlja u vrstu „balona“ u kojemu svoja nedjela vide kroz „ružičaste“ naočale vlastitih ideologija.

U analizi narcisoidnih obrazaca deluzija vlastite grandioznosti, eksploatacija drugih, nedostatak empatije, razmatram kako stati na kraj ovoj ljudskoj heliocentričnosti.

---

³¹ „(...) kitsch is essentially the falsification of sentiments and the substitution of spurious sentiments for real ones. That is to say that real feeling becomes sentimentality; this is the moral argument against kitsch.“ Gillo Dorfles, *Kitsch, The World of Bad Taste* (prijevod autorice)

³² Vera Horvat Pintarić, *Od kiča do vječnosti*, str. 6

³³ Jeff Koons, *Art Basel 2019*

³⁴ *Od kiča do vječnosti*, Vera Horvat Pintarić, str. 12 Hermann Broch kaže:

“Nije slučajno, da je Hitler (kao i njegov prethodnik Wilhelm II) bio bezuvjetan pristaša kiča. On je živio za krvav, a volio je saharinski kič. Oboje je smatrao lijepim.”

³⁵ *Od kiča do vječnosti*, Vera Horvat Pintarić, str. 12, H. Broch:

“(...) Neron je bio takav ljubitelj ljepote, i njegova je umjetnička nadarenost bila možda veća nego od Hitlerova. Vatromet gorućeg dima i živih kršćanskih baklji postavljenih u kraljevskim vrtovima sigurno je imao stanovite umjetničke vauere, ako se po svojoj etičnosti mogao oglušiti o bolne krikove žrtava ili ih čak vrednovati kao popratnu estetsku glazbu.”

„Destrukcijom prirodnog i kontinuiranom manipulacijom kako bismo postigli maksimalnu korist, uništavamo zapravo i sami sebe.“³⁶

Narcisoidna eksploatacija nije samo prisutna u odnosu između ljudi, već i u onome prema ne-ljudima³⁷, prirodi, i svima koje narcisoidne osobe smatraju „manje vrijednima“ zbog svojih različitosti. Iskorištavat će sve što mogu smatrati dobrim narcisoidnim resursom.

U svojim radovima *Aurox*³⁸ (*Željezni Aurox i Drveni Aurox*) i u svom diplomskom radu, primijenjujem logiku privlačnosti velikih objekata. Uzimam karakteristike predimenzioniranja kako bih natjerala ljude da obrate pozornost. No za razliku od nacističkih kičastih skulptura, svojim radovima poklanjam glas onima koji ga nemaju. Kao velika skulptura, govedo auroch ne skriva svoju istinu u prošlosti. Ono nas tjera da ga gledamo i pitamo se zašto više ne postoji. Podsjeća nas na to koliko je bilo moćno i kako su ga u svojoj pohlepi, ljudi lovili, jeli i istrebljivali.³⁹ Ljudska povijest ponašanja prema ovim starim evroazijskim govedima obilježena je specizmom i narcisoidnom eksploatacijom. Ljudi koji su lovili ovu životinju, imali su osjećaj da je imaju pravo ubijati, samo zato što su ljudi. Ovaj mentalitet nije prisutan samo u odnosu prema aurochu, već prema svim životinjama. Zbog ovog razloga, diplomskim radom MISLI DALJE, stvaram arhetip životinje. Ona je svedena na kostur same sebe, i njezino tijelo evocira oblike svih životinja.

---

³⁶ *Go West* – Maja Pavlinić, iz kataloga s izložbe *Go West*, Galerija f8

³⁷ *Specizam*, Joan Dunayer, str. 17

„U skladu sa znanstvenim činjenicama, ljude svrstavam u „životinje“, „sisavce“, „primate“ i „majmune“. Upotreba rječnika koji izdvaja ljude iz životinja održava moralni rascjep između ljudi i ostalih životinja. Umjesto o „ljudima i životinjama“ ja govorim o „ljudima i ne-ljudima“.“

³⁸ Noa Geras, Artist's statement, *Aurox*

„Glavni interes moje serije skulptura je razvijanje simbola kroz vrijeme. Kako objekt iz Paleolitskog doba, mijenja svoje značenje u epohi Anthropocena. Preispitujem pravo koje si ljudska bića daju da kontroliraju i transformiraju objekte oko sebe. Domestikacija ne-ljudskih bića, umjetna selekcija, manipulacija jezikom, preoblikovanje okoliša, mijenjanje ponašanja i stanja ne-ljudskih i ljudskih životinja, u svrhu čovječje koristi...“

Stvarajući poveznicu između Aurox-a, velikog goveda iz Pleistocena, koje je izumrlo 1627. u Poljskoj (njemački zoolog Lutz Heck je Auroxa pokušao križanjem bizona vratiti, da bi ga iskoristio kao simbol moći), do drevnih religija i mitova: Zlatno tele iz Knjige Izlaska, egipatska božica Hathor i Apis, utjelovljenje Osirisa; sumerski „Bik nebesa“ Gugalanna; hinduistički sveti bik Nandi... Pokušavam oživjeti univerzalnog Auroxa, koji otjelovljuje sve ove stare priče prošlosti u jednog idola. Ono je u isto vrijeme preplavljeno reprezentacijama kojima je definirano, no za mene je sada, iznad njih. Napravivši mu duge, visoke noge, trup blizu neba, on postaje nedodirljiv. Ostavljam ga da bude slobodna figura, ne obilježena objektima oko sebe. I njihovih implikacija. Do sada sam temu Auroxa obradila u crtežima, slikama, i skulpturama napravljenim od pčelinjeg voska, papira, kruha, gline, željeza, drveta, bronce i zlata.“

³⁹ https://en.wikipedia.org/wiki/Aurochs#cite_note-vVuure05-10
<https://www.thoughtco.com/auroch-1093172>

40

41

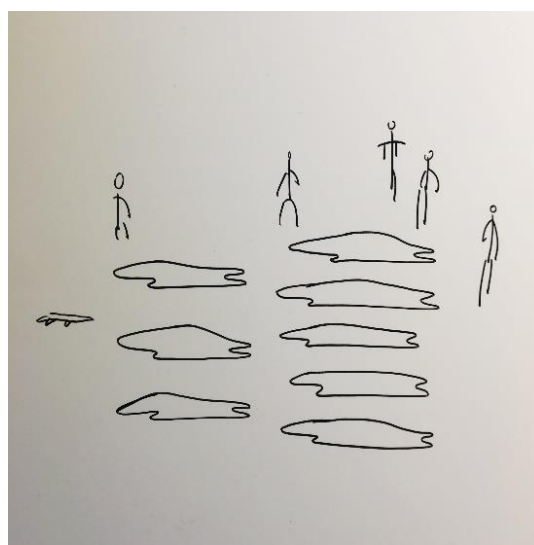
⁴⁰ Noa Geras, *Željezni Aurox*, Gliptoteka, 2018
<http://gliptoteka.hazu.hr/en/the-triennial-of-croatian-statuary/exhibitors/>

⁴¹ Ibid., *Drveni Aurox*, Svijetle pruge, 2017
http://www.alu.unizg.hr/alu/cms/front_content.php?idart=2055

U našoj narcisoidnoj percepciji obilježenoj specizmom⁴², ne-ljudi su naše vlasništvo.

„Poput ostalih zadržnosti, specizam je nesposobnost osjećanja empatije za one izvan vlastite skupine. Rijetki su ljudi, uključujući krivce za zločine protiv ljudskog roda, koji su potpuno nesposobni za suosjećanje ili ljubav. Ali mnogi uskraćuju potpunu (ili bilo kakvu) moralnu obzirnost prema ljudima koje smatraju autsajderima, kao što su stranci i ljudi koji dijele njihova religijska uvjerenja. Nacisti nemaju moralnog obzira prema Židovima. (...) Jednako tako, starospecisti⁴³ nemaju obzira prema ne-ljudima. Od ljudskog genocida do vivisekcije ne-ljudi, sustavno zlostavljanje zahtijeva odsutnost empatije.“

„Kada bi divlje patke i leptiri imali zakonska prava, prava autističnih i senilnih ljudi bila bi još više sigurna, a ne manje. Protivnici često tvrde da bi ne-ljudska prava umanjila ljudska prava. Naprotiv, zakoni koji štite najranjivija bića štite sve nas.“⁴⁵

„Važno je shvatiti da je narcisoidnost, koja se još može nazvati i „samozaljubljenost“, suprotnost pravoj ljubavi, ako pod ljubavlju podrazumijevamo čin samozaborava i iskazivanja brige o drugima, a ne samo sebi.“⁴⁶

⁴² Joan Dunayer, *Specizam*, „propust da se, s obzirom na pripadnost vrsti ili karakteristike tipične za neku vrstu, bilo kojem svjesnom biću pride jednak obzir i poštovanje.“, str. 34

⁴³ Joan Dunayer, *Specizam*, str. 38

„Staromodni specisti - zvat ću ih „starospecisti“ – ne vjeruju da bilo koje ne-ljudske životinje trebaju imati zakonska prava ili da zaslužuju onoliko moralnog obzira koliko i ljudi. (...) Iz njihova gledišta, ne-ljudi postoje radi ljudskog zadovoljstva i upotrebe, čineći jednu skupinu pogodnu za izrabljivanje.“ str. 37

⁴⁴ Noa Geras, skice MISLI DALJE

⁴⁵ *Specizam*, Joan Dunayer, str. 46

⁴⁶ *Veličina i granice Freudove misli*, Erich Fromm, str. 56

U svom govoru rabin dr. Abraham Twerski citira riječi rabina od Kurska, upućenom mladiću koji je rekao da voli ribu: „'Aa, ti voliš ribu, pa si je zato izvukao iz vode, ubio je i skuhao je. Nemoj mi reći da voliš ribu; ti voliš sebe i jer ti je riba dobrog ukusa, uzeo si je van iz vode, ubio je i skuhao.'“⁴⁷ Naš odnos prema životinjama je onaj „riblje-ljubavi“.

Tekst Andree Dworkin o odnosu narcisoidnog muškarca prema ženama, lagano se može primijeniti i na naš eksploativni odnos prema životinjama: „Svrha objekta je biti sredstvo kojim ljubavnik, muškarac, doživljava sebe: svoju želju. (...) Objekt, žena, odlazi u svijet formirana onako kako su je muškarci oblikovali, kako bi je koristili onako kako je muškarci žele koristiti. Ona je tada provokacija. Objekt provocira svoju upotrebu. On provocira da se upotrebljava zbog svoje forme, koju determinira onaj koji je provociran.“⁴⁸ S time što životinje u našem društvu nemaju glasa, one automatski postaju objektom u narcisoidnih oblika ponašanja. Narcisoidne ličnosti, aktivno traže moć manipuliranja drugim ljudima i bićima. „On radi ono što želi i to naziva kako želi. Aktivno održava moć imenovanja silom i opravdava silu s moći imenovanja.“⁴⁹ Životinjama se briše njihova individualnost. “Puran je “perad”, krava je “blago”, štakor je “laboratorijski štakor”.”⁵⁰

---

⁴⁷Transkript govora rabina dr. Abraham Twerski o konceptu riblje-ljubavi:

“Love is a word that, in our culture, has almost lost its meaning. Let me tell you a story about the Rabi of Kursk. He came across a young man who was clearly enjoying a dish of fish that he was eating, and he said: ‘Young man, why are you eating that fish?’. And the young man says ‘because I love fish!’. He says: ‘Oh you love the fish, that’s why you took it out of the water and killed it and boiled it.’ He said ‘don’t tell me you love the fish; you love yourself, and because the fish taste good to you, therefore you took it out of the water and killed it and boiled it.’ (prijevod autorice)

<https://virginiebb.com/on-love-selfish-love/>

<https://www.youtube.com/watch?v=AVjRuM7Rong>

⁴⁸ *Pornography: Men Possessing Women*, Andrea Dworkin

„The object’s purpose is to be the means by which the lover, the male experiences himself: his desire. (...) The object, the woman, goes out into the world formed as men have formed her to be used as men wish to use her. She is then a provocation. The object provokes its use. It provokes its use because of its form, determined by the one one who is provoked.“ str. 111 (prijevod autorice)

⁴⁹ *Pornography: Men Possessing Women*, Andrea Dworkin

„He names antagonism and violence, mixed in varying degrees, “sex”; he beats her and names it variously “proof of love” (if she is wife) or “eroticism” (if she is mistress). If she wants him sexually he names her slut; if she does not want him he rapes her and says she does; if she would rather study or paint he names her repressed and brags he can cure her pathological interests with the apocryphal “good fuck”. He names her housewife, fit only for the house, keeps her poor and utterly dependent, only to buy her with his money should she leave the house and then he calls her a whore.

He names her whatever suits him. He does what he wants and calls it what he likes. He actively maintains the power of naming through force and he justifies force through the power of naming. “ str. 18 (prijevod autorice)

⁵⁰ Joan Dunayer, *Specizam*, str. 4

Prava ljudi i ne-ljudskih životinja duboko su obilježena ljudskom narcisoidnosti. Samu narcisoidnost obilježava nemogućnost promjene ili prihvaćanje vlastitih grešaka. U narcisoidnosti nema mjesta za „mentalitet rasta“⁵¹ (način razmišljanja koji potiče i smatra da se sve mijenja i može napredovati) koji analizira dr. Carol S. Dweck.⁵² U svakom susretu s idejom o promjeni, ljudi narcisoidnih osobina shvaćaju ovakav pristup kao napad na vlastiti identitet. Oni teže savršenstvu, koje je nedostižno. I ne mogu se pomiriti s vlastitom slabošću. S time na umu, nalazim se pred zidom. Osjećam se da apeliram na ljudskost gdje nje nema. Na koji način se može razviti suosjećanje u ljudima takvih tendencija? „Zagovornici prava životinja ne traže neku vrstu ugovora između ljudi i ne-ljudi. Oni traže ugovor između ljudi, pravno obvezujući dogovor da ne-ljudi imaju temeljna prava, na primjer pravo na život i slobodu.“⁵³ Ne samo prava za ljudsku vrstu, već i za one ne-ljudske životinje koje im ne pripadaju. Ako se nalazimo trenutačno u svijetu u kojemu se ljudi i dalje zlostavljaju, koja je nada da će ljudi moći pružiti humanost onima koji ne mogu govoriti ljudskim jezikom? Ovo je pitanje na koje i dalje nemam odgovora. Prisjećam se samo rečenice atribuirane M. Gandhiju: „Veličina nacije i njezine moralnog napretka može biti suđen po načinu na koji tretiraju svoje životinje.“⁵⁴

---

⁵¹ „growth mindset“ (prijevod autorice)

⁵² Dr. Carol S. Dweck, *Mindset: The New Psychology of Success*
Mindset - The New Psychology of Success by Carol S. Dweck - Audiobook
<https://www.youtube.com/watch?v=T4PHa6w3Rto>

⁵³ Joan Dunayer, *Specizam*, str. 45

⁵⁴ „The greatness of a nation and its moral progress can be judged by the way its animals are treated.“ (prijevod autorice) <https://thehill.com/special-reports/213877-respect-of-animals-would-lead-to-more-empathetic-human-society#targetText=A%20famous%20quote%2C%20often%20attributed,way%20its%20animals%20are%20treated.%E2%80%9D>

Istraživanje ideje

Odnos specizma i narcisoidnosti isprepleten je u radu MISLI DALJE. U toku njegova stvaranja, bilježila sam svoje ideje i misli crtežima.

U početnim fazama skiciranja ideja za moj diplomski rad, primijetila sam da su moji radovi bili duboko obilježeni horror vacuijem (strah od praznog prostora). Skice koje sam radila su bile pune detalja i u svom kiparskom radu sam također planirala ići tim putem. Moj put je otišao u drugom smjeru kada sam se na Art Baselu susrela s radovima Monice Bonvicini i Jannis Kounellisa.

55

Njihovi radovi su obilježeni čistoćom i minimalizmom. S malo riječi kažu mnogo. Ako usporedimo Kounellisovu instalaciju Untitled⁵⁶ i bilo koji rad od Jeff Koonsa, vidjet ćemo razliku koja je drastična. Dok Jeff Koons povlađuje onome svemu što je dekadentno u ljudima, Jannis Kounellis nam uzvisuje dušu. Svojim minimalizmom i jednostavnošću, on nas navodi da se umirimo od stimulansa kojima smo okruženi, i da dotaknemo u svoje suosjećanje prema

---

⁵⁵ Monica Bonvicini, *Never Again* <http://monicabonvicini.net/never-again/>

⁵⁶ <https://www.artbasel.com/catalog/artwork/85806/Jannis-Kounellis-Untitled>

drugima. On je direktan nasljednik Ernst Friedrichove filozofije, koju sada interpretira na suptilniji način.

57

Kako sam radila svoj rad, tako sam postepeno skidala i odmicala sve stvari koje su mu bile suvišne. Više nije bilo potrebe za odljevima glava, za perlicama i kostima koje sam razmišljala staviti unutar svoje skulpture. Sveta sam je na potpunu jednostavnost. Na metalnu konstrukciju u koju se možemo uvući.

Povezanost između čovjeka i životinje usko je bila isprepletena u mojim radovima do sada. Dodavanjem ljudskih elemenata životinjama, istraživala sam da li smo u stanju više ili manje suosjećati s njima dok imaju elemente ljudskosti. Iz različitih ovih antropomorfnih oblika došla sam do ideje figure koja visi sa svoda. Kao da je obješena o nešto, ili kao da hoda naopačke u prostoru. Ova izvrnuta perspektiva nas navodi da životinju gledamo u kontekstu klaonice. Kako se odnosimo prema životinjskim tijelima. Ovo istraživanje me je dovelo do

---

⁵⁷ Jannis Kounellis, Untitled, 2000, <https://www.artbasel.com/catalog/artwork/85806/Jannis-Kounellis-Untitled>

prakse otvaranja rupa do kravljeg želudca, kako bi farmeri mogli pomnije promatrati i pratiti probavu krave. Rastvaraju im se želudci, u činu koji je izuzetno agresivan i invazivan.⁵⁸ Ove rupe u tijelu životinje podsjećaju me na skulpturu Niki de Saint Phalle, Ona-Katedrala.⁵⁹

Dok u skulpturi *Ona*, skulptura prima ljude kroz svoju vaginu, krava s probušenim tijelom je primorana trpjeti ruke ljudi koje joj se zavlāče u želudac. Na mojoj skulpturi MISLI DALJE,

⁵⁸ <https://www.peta2.com/news/holes-drilled-into-animals-stomachs/>

⁵⁹ She – A Cathedral (prijevod autorice)

⁶⁰ <https://www.peta.org/blog/fistulated-cannulated-cows/#targetText=researchers%20cut%20holes%20in%20the,a%20cow's%20body%20for%20life.&targetText=A%20Swiss%20company%20has%20released,balanced%20feeding%20for%20the%20animals.>

⁶¹ <https://www.modernamuseet.se/stockholm/en/exhibitions/remembering-she-a-cathedral/>

životinja koja visi naopačke također ima rupu na svojim leđima. Kroz nju, ovaj put, ne ulaze joj u tijelo samo ruke, već i cijele glave i tijela ljudi. Ona ih se ne može otjerati, a oni žude da je eksploatiraju i koriste kako žele. Glava skulpture obješeno visi u prostoru i njezina forma je stilizirana do neprepoznatljivosti.

Tko god poželi ući u skulpturu MISLI DALJE, sam sebe stavlja u kavez. Pojedeni su oni koji jedu.

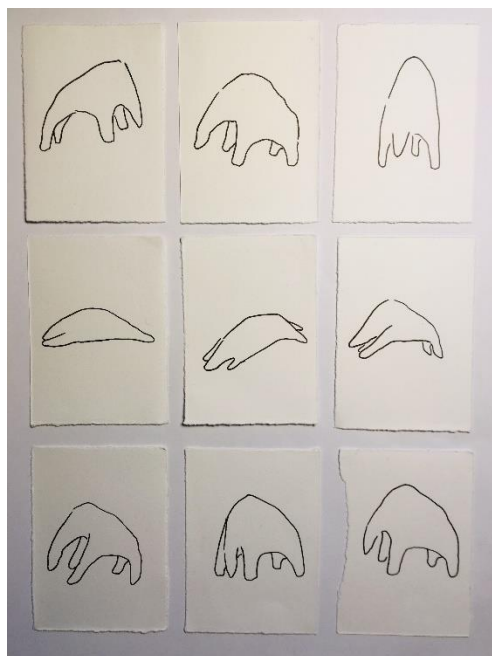
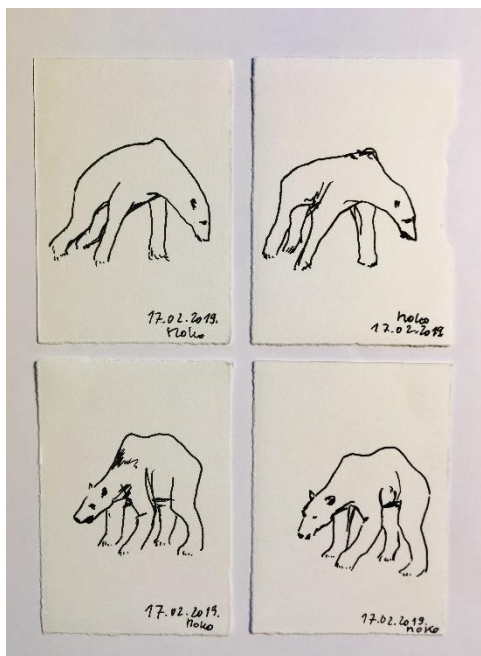
Ne poštujući druge gubimo humanost.

Ne možemo si priuštiti da je izgubimo.

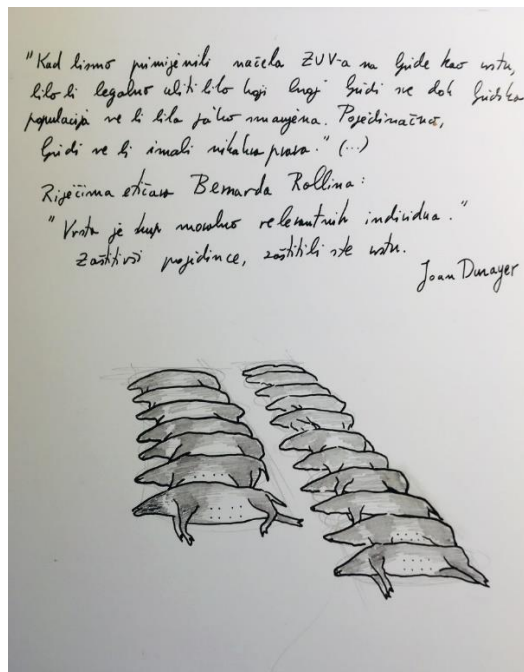
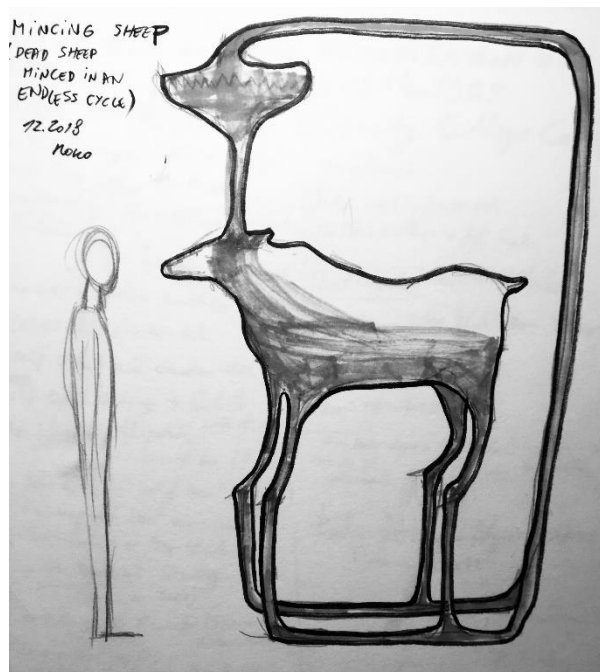

Skice

Skice predstavljaju ključnu početnu točku u osmišljavanju novih radova. Na malom papiru se mogu razriješiti mnogi problemi, koje bi bilo mnogo teže ispraviti u trodimenzionalnim materijalima.

62

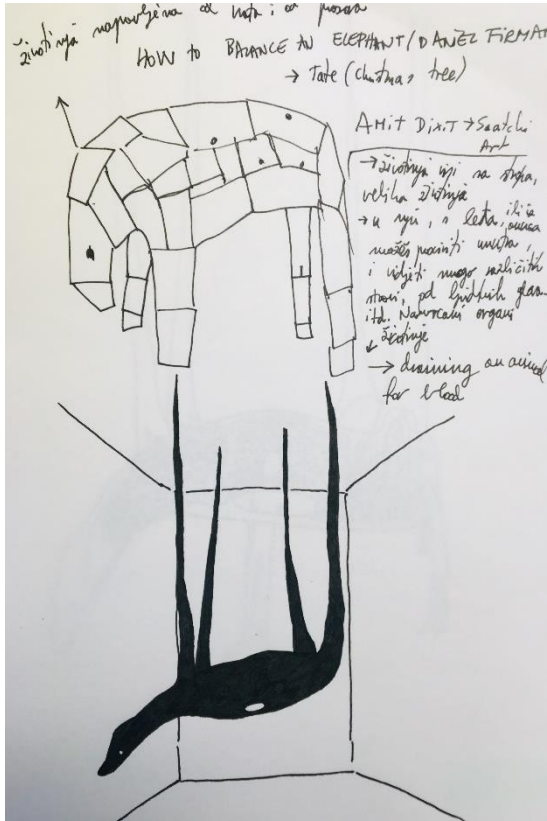
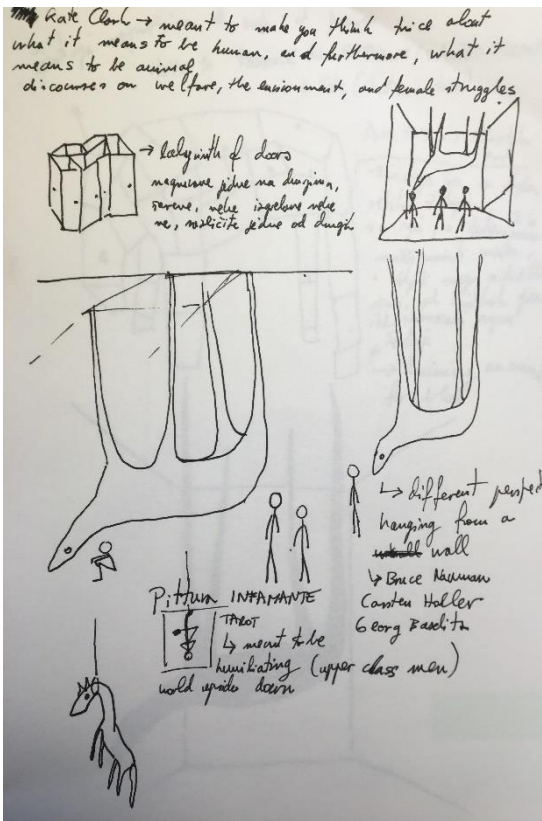

63

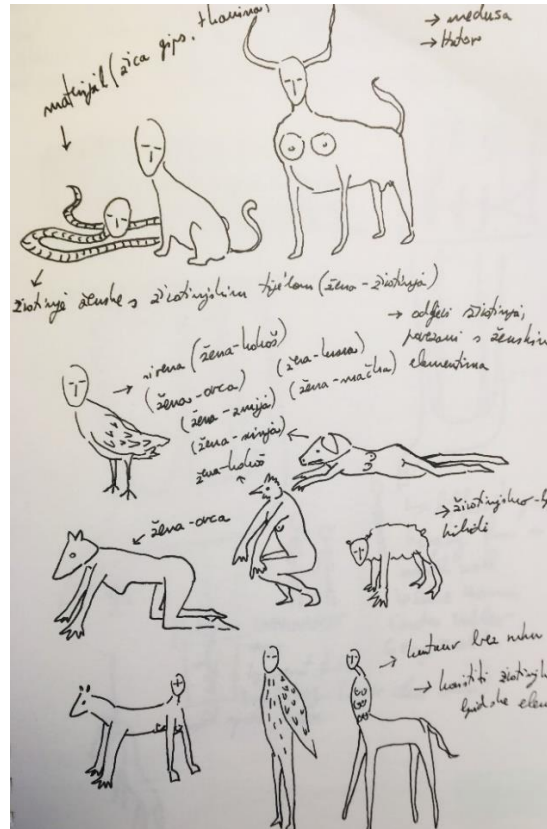
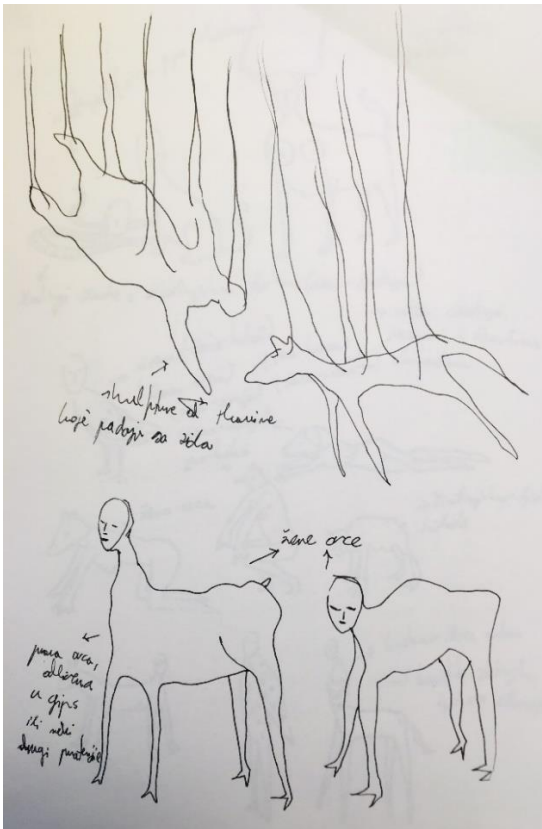
⁶² <https://www.nationalgeographic.com/magazine/2018/08/explore-through-the-lens-starving-polar-bear-photo/>

Utjecaja globalnog zatopljenja na polarnog medvjeda. Njegova stilizirana forma nas podsjeća na santu leda.

⁶³ Analiza eksploatacije životinja kroz crtež.

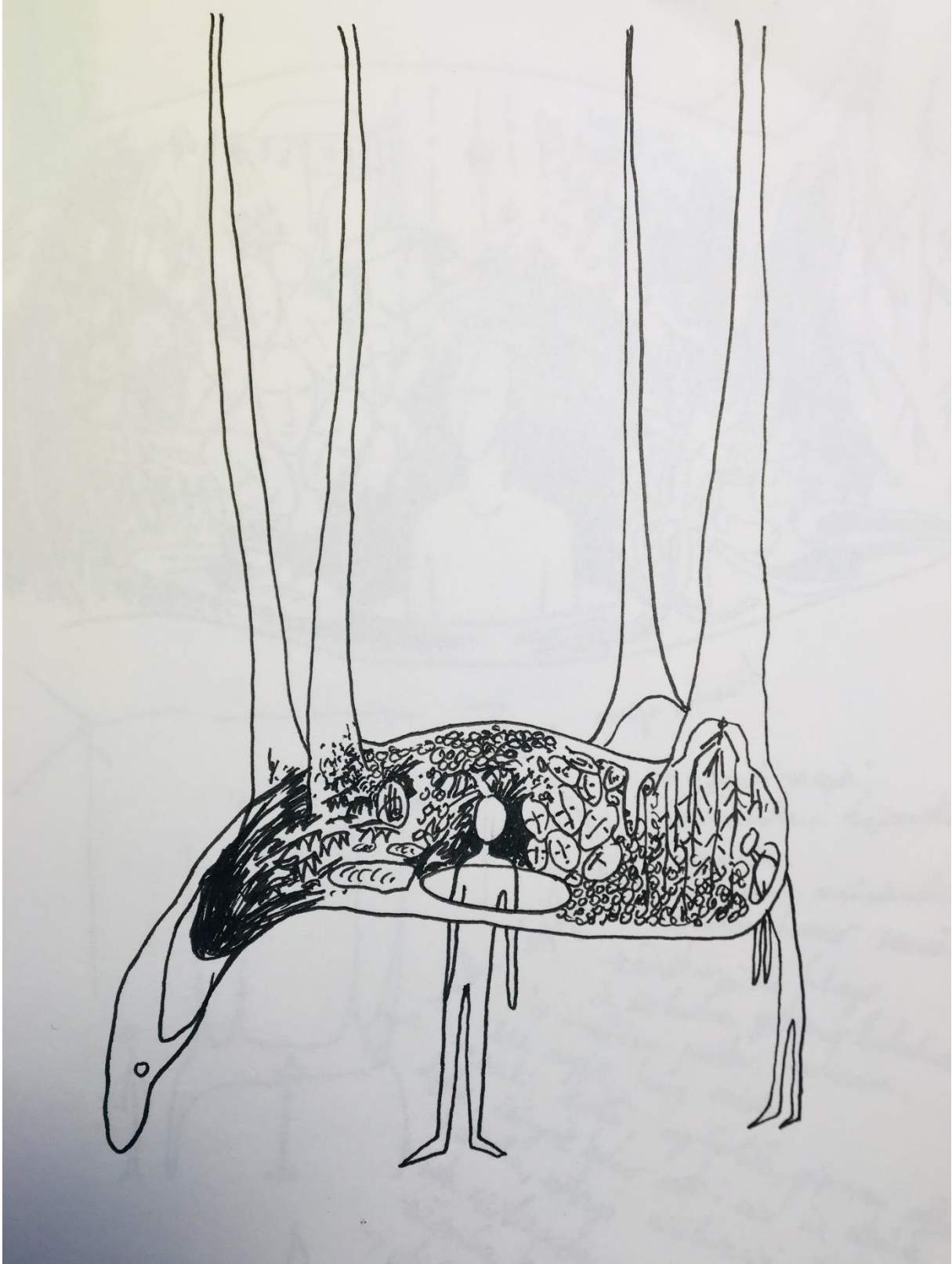
64

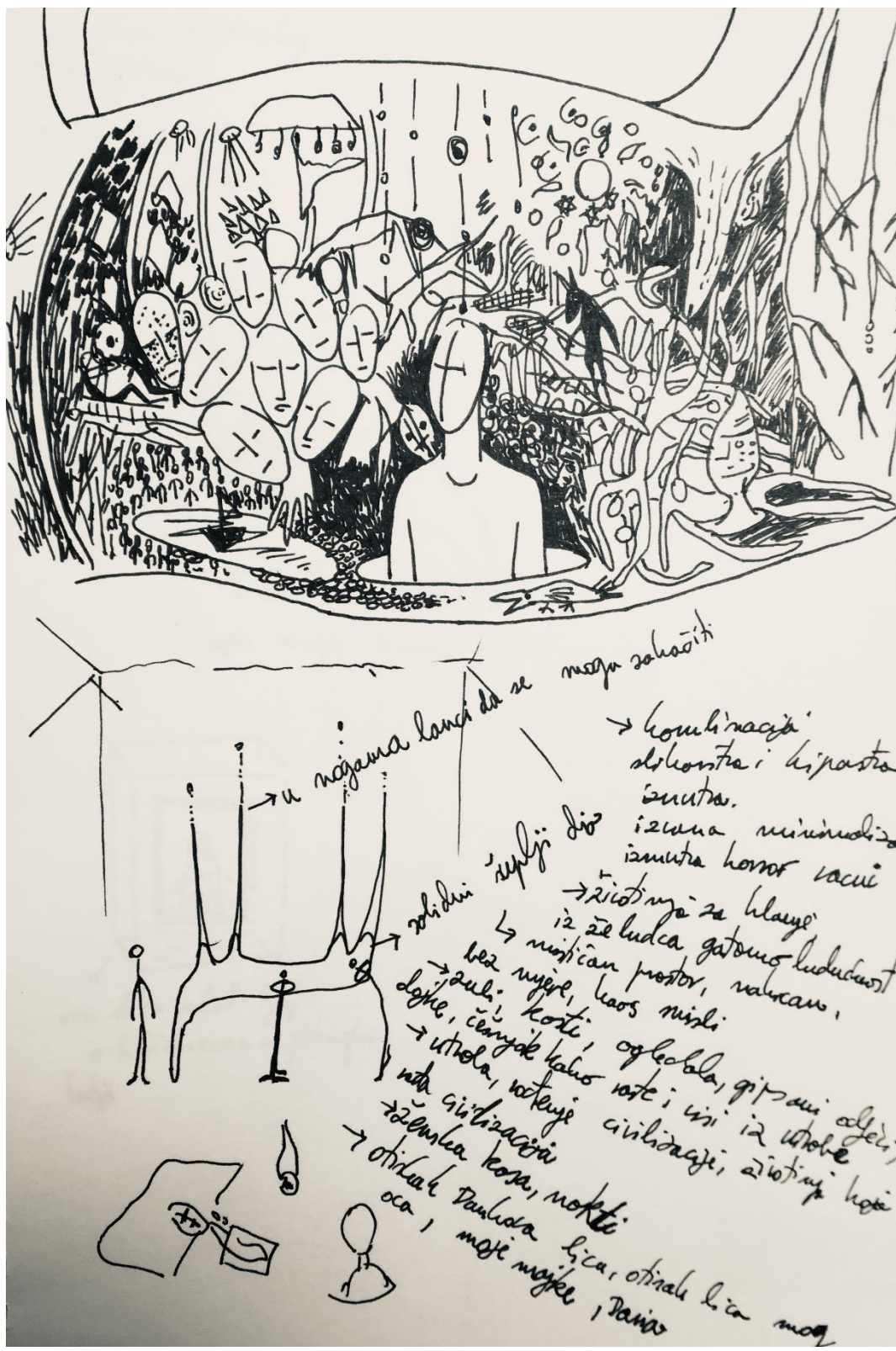
65

64 Počeci prikazivanja skulpture MISLI DALJE

65 Paralele između ženskog tijela i životinjskog. Analiza manjina

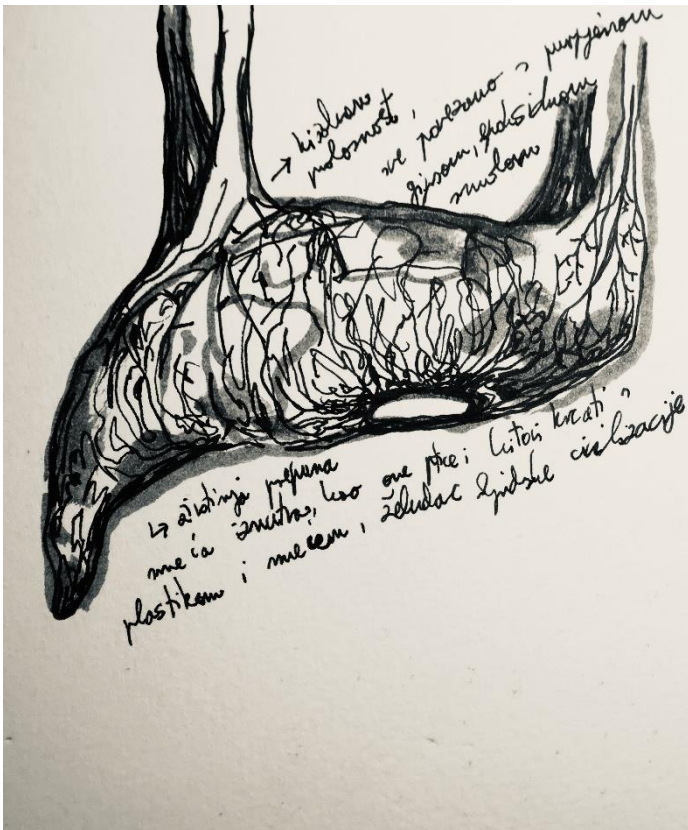
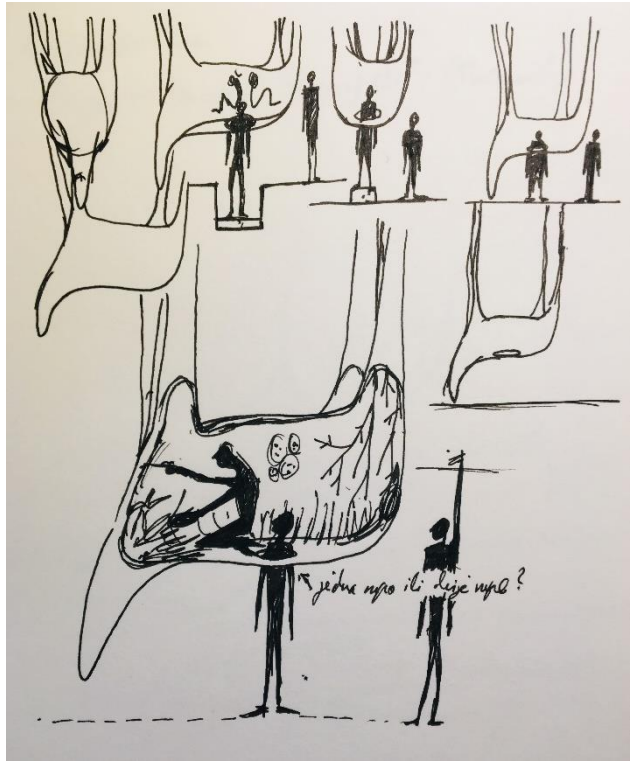
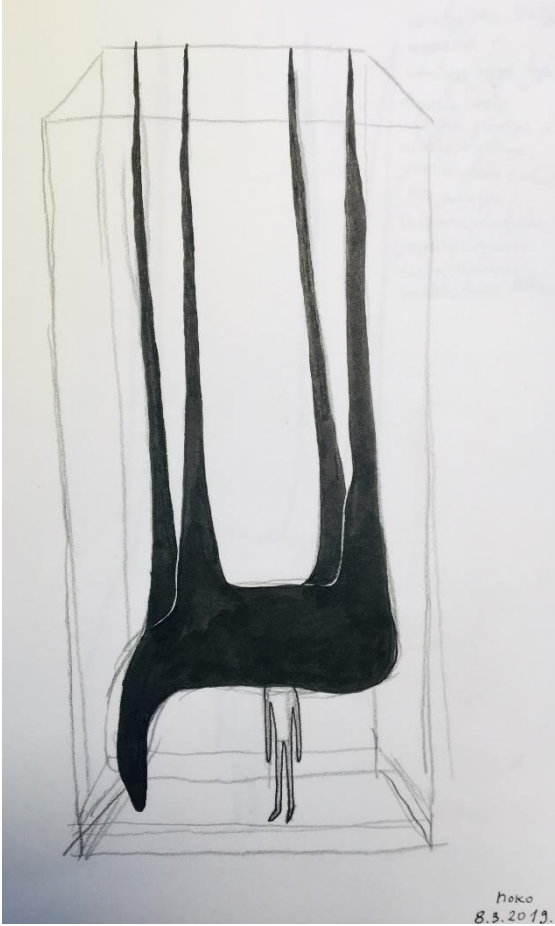

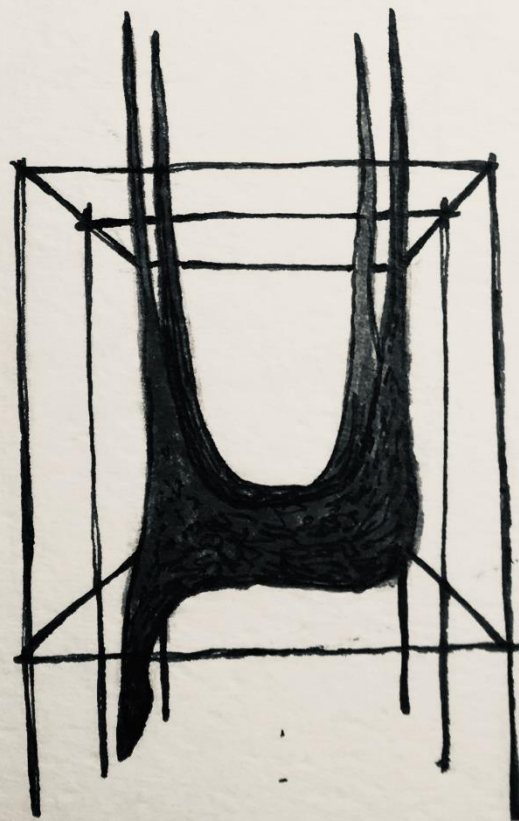
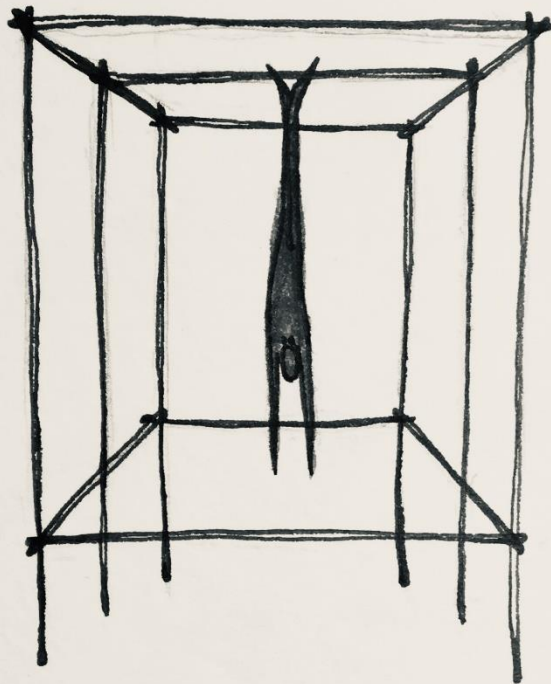
66

⁶⁶ MISLI DALJE je rad koji se vječno mijenja. Početne ideje njegove forme jest bila analiza unutarnjeg i vanjskog prostora skulpture. Izvana je bila prekrivena, unutra bi vladao horror vacui. Ova ideju sam napustila, jer sam shvatila da je moja čežnja za unutarnjim prostorom dolazila iz želje za bijegom. Stvaranjem ćahure u koju se mogu zavući od problema svijeta. Skrivanjem od problema ne donosimo nikakve konstruktivne promjene.

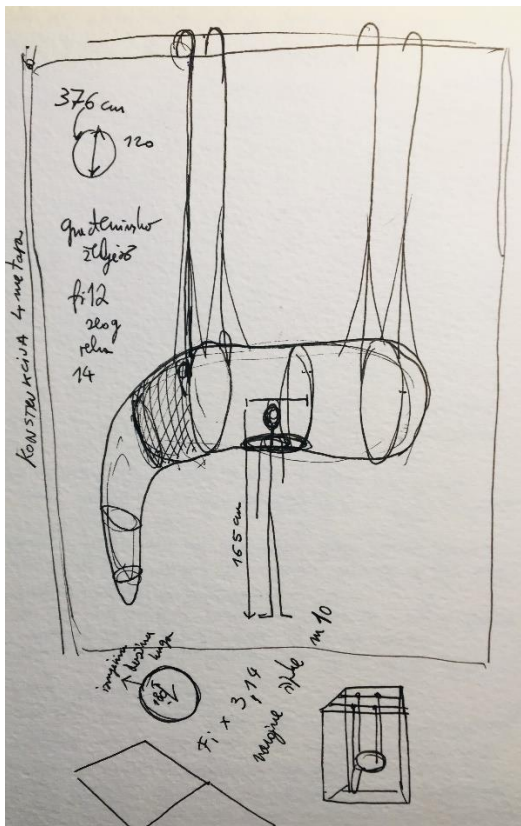
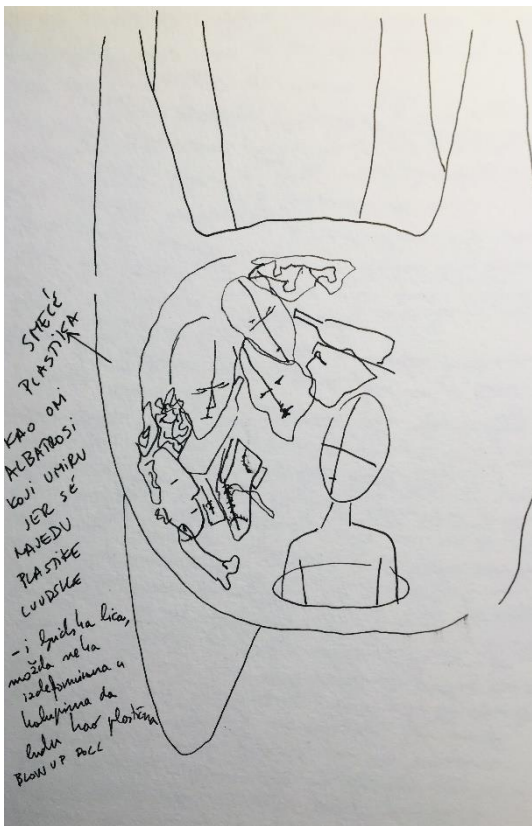
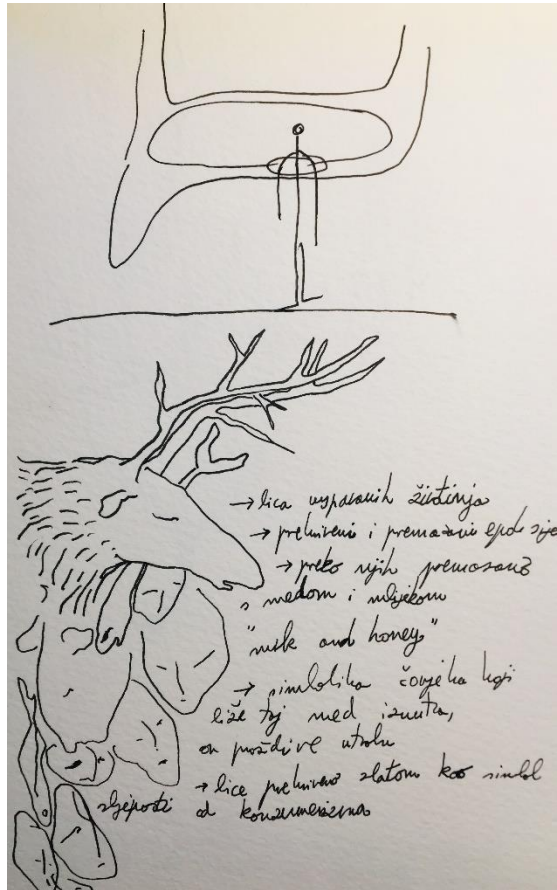
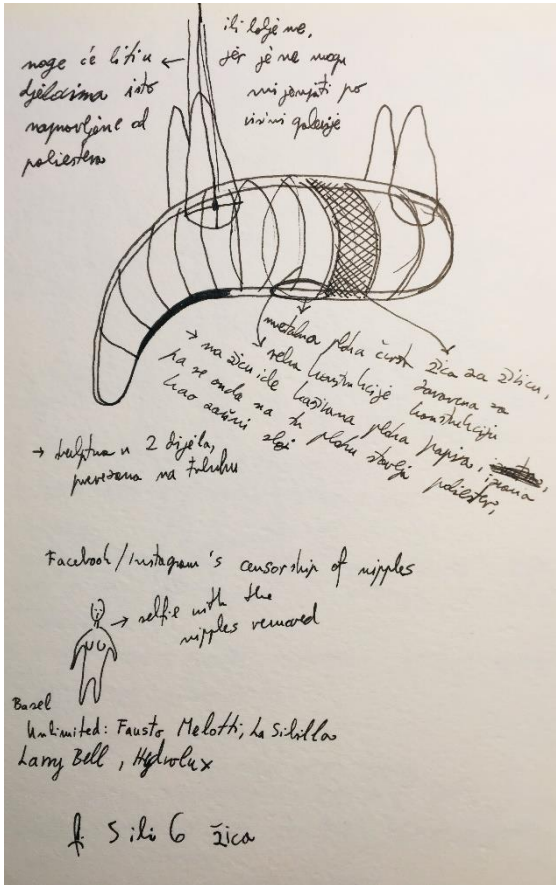

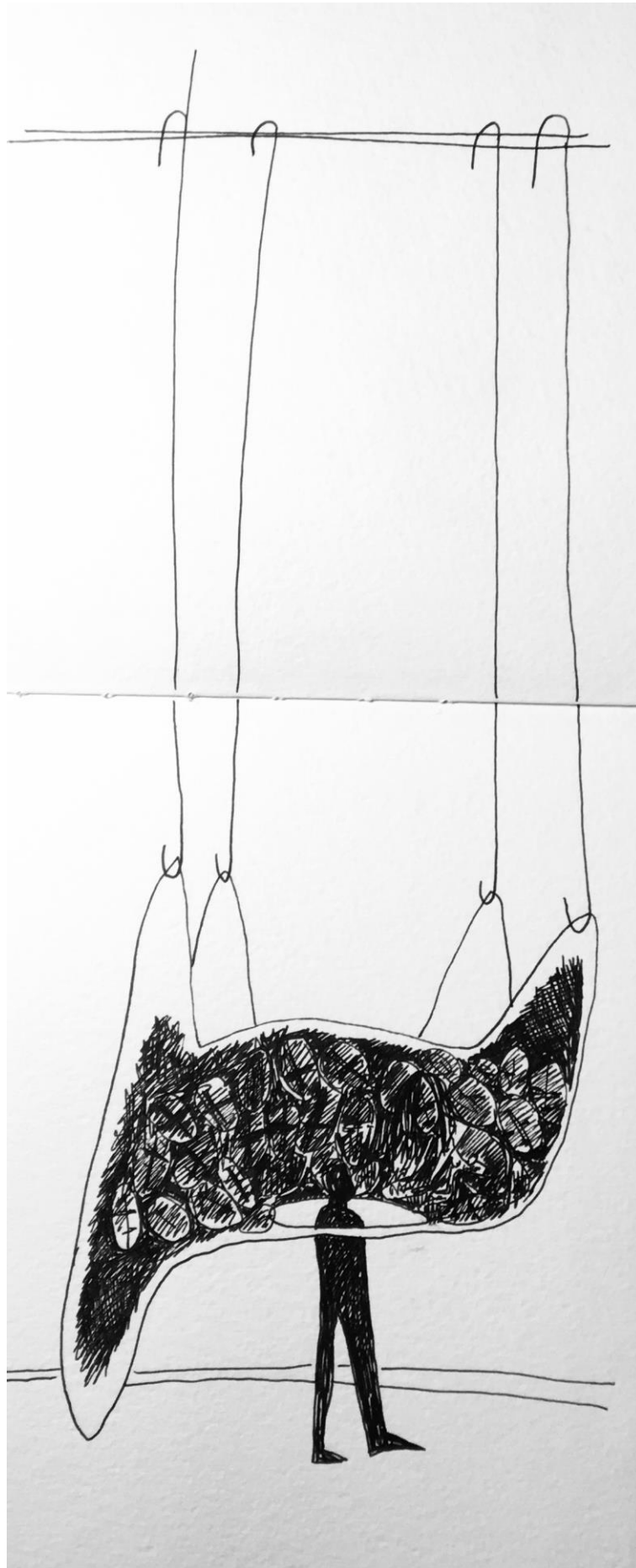
HUMAN FISH

IF THERE IS NO EMPATHY FOR HUMANS
HOW CAN WE EXPECT IT FOR ANIMALS?

67 Analiza skulpture i njezinih elemenata.

68

---

⁶⁸ Jedan od radova/skica u kojemu sam analizirala specifične običaje nošenja leševa na ljudskom tijelu.

69

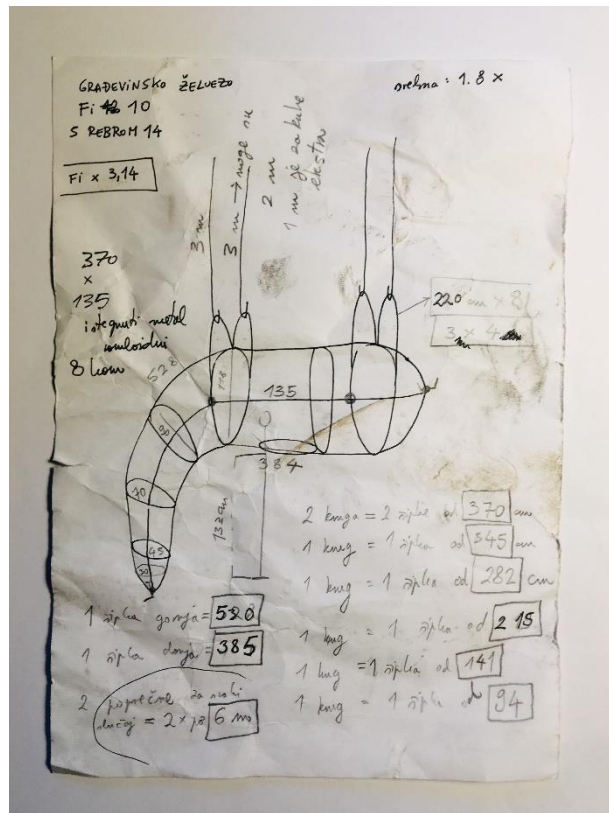
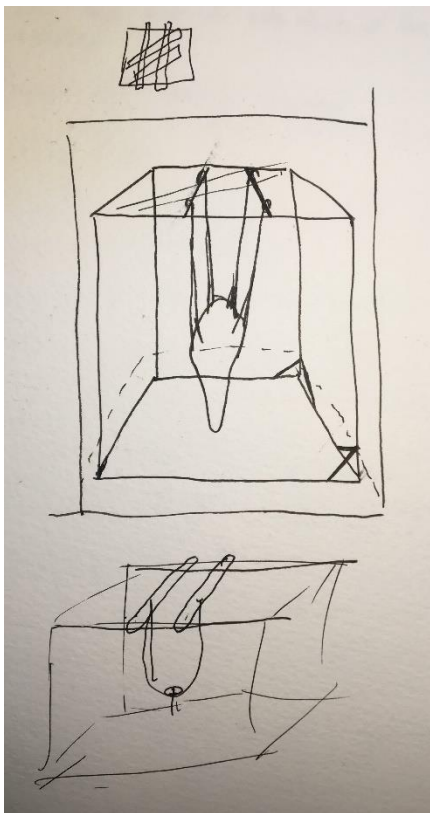
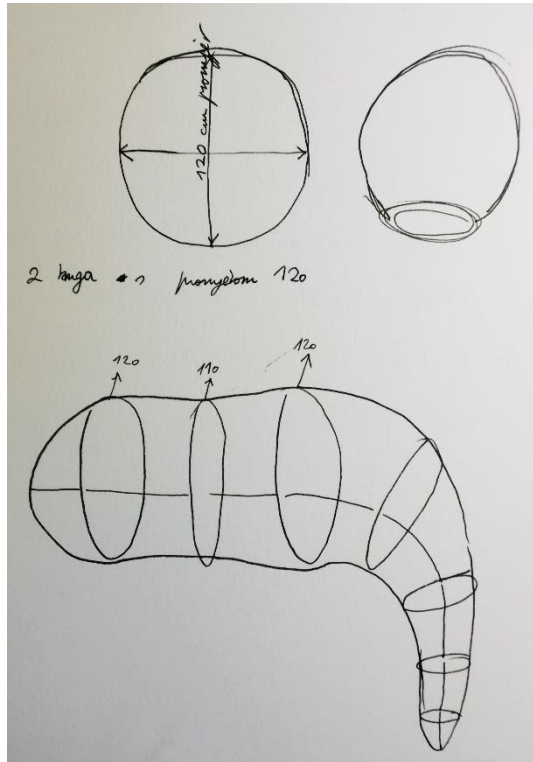
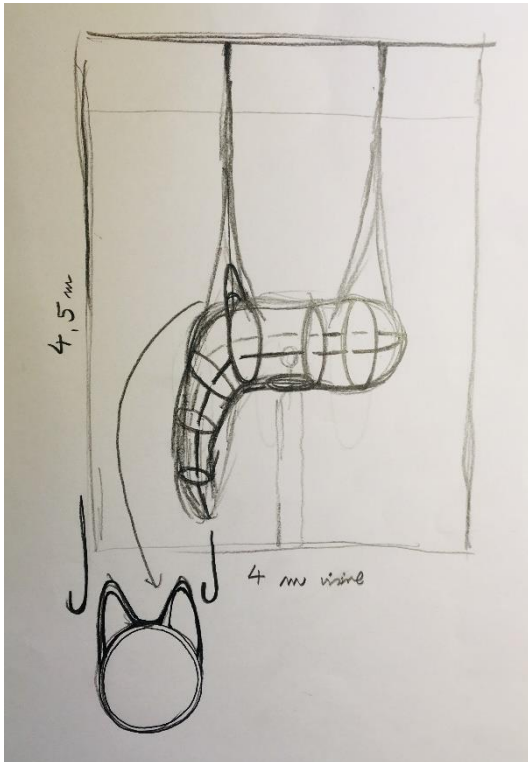
⁶⁹ Jedna od prvih skica MISLI DALJE. Ideja o prekrivanju konstrukcije s nekim materijalom mi je ubrzo postao neprivlačan, nakon što sam ušla u svoju skulpturu. Njezina prozračnost je bila zarazna.

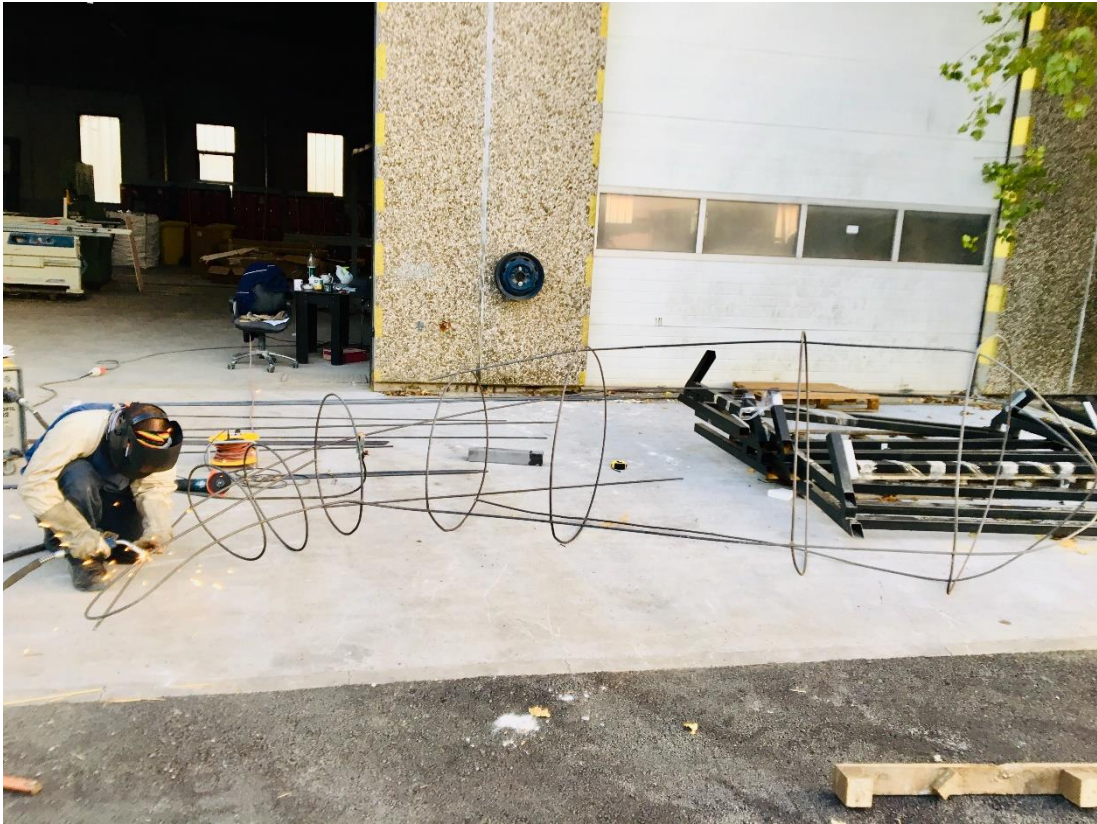
Izrada rada

Skice omjera skulpture koje sam koristila kako bih kupila točnu količinu željeza za skulpturu.

Radovi koje stvaram počinju od papira. Preko omjera crteža sam izračunala i izmjerila kolika bi bila najbolja dimenzija mog kiparskog željeznog rada. Tada sam izmjerila i izračunala promjer krugova koji stvaraju oblik tijela i krenula variti.

Proces je počeo od spajanja krugova zavarivanjem. Potom sam na krugove spajala plohe željeznog istega, koji mi je služio kao pokrivna mreža skulpture.

Krajnji rezultat skulpture prije postavljanja. Noge skulpture su otvorene kako bi se mogli nadodati konstruktivni elementi koji je povezuju s drvenom konstrukcijom.

Inspiracija za drvenu konstrukciju skulpture proizašla je iz rada koji sam radila na rezidenciji u Bjelovaru, "Svijetle pruge".

70

---

⁷⁰ Skulptura „Nest“ s rezidencije u Bjelovaru. Dimenzije kocke njezine forme je 4x4x4 metra. Jednake dimenzije kao na drvenoj konstrukciji za skulpturu MISLI DALJE.

Postav skulpture MISLI DALJE

Skulptura se nalazi u drvenoj konstrukciji, dimenzije 4 x 4 x 4 metra. S drvene konstrukcije visi na željeznim kukama. U prostoru se doima laganom i krhkom, no može izdržati težinu čovjeka.

71

---

⁷¹ Detalj vrata i glave životinje.

Performativni element skulpture

Ulazak u skulpturu je izuzetno intiman čin, jer zbog njezine konstruktivne nježnosti, osoba mora hodati izuzetno polagano i slušati vibracije skulpture. Njezin oblik nas podsjeća i na životinju, no i na kukuljicu od leptira. Osjećamo se skućeno unutar nje, no i dalje smo povezani s vanjskim prostorom. Ljubav prema malim prostorima otvorila mi se kroz radove poput *Homage to Victor Frankl* i *Nest*.

Ulazak u male prostore, penjanje po granama, vraća nas u djetinjstvo. Ima nešto izuzetno umirujuće u zavlačenju u rupe. Kao da smo u takvim prostorima zaštićeni od vanjskog svijeta.

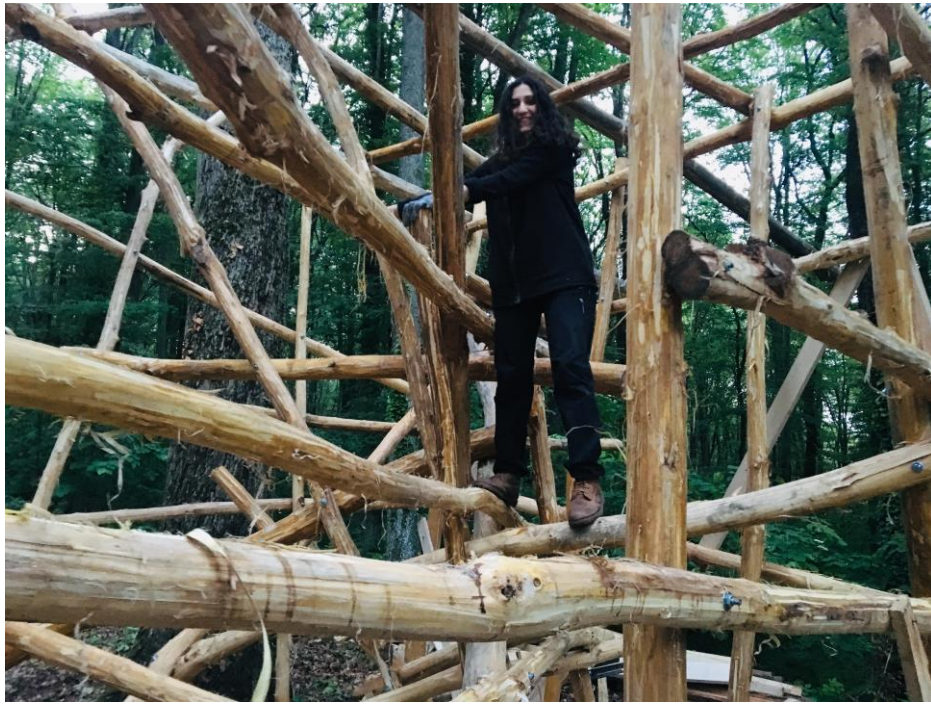
72

---

⁷²Rad *Homage to Viktor Frankl*, nastao 2018. Analizira mentalno stanje ljudi koji su preživjeli Holokaust. Pojavljuje se paradox u kojemu samododir koji nastaje u kutiji postaje ljekovit. Iako smo usko zatvoreni staklom.

73

---

⁷³ Nest, detalj koji prikazuje ljepotu vraćanja prirodi.

Zaključak

U procesu izrade ovog rada, prošla sam dug put. Najteže bilo ogoliti skulpturu. Ostaviti je da bude prozračna. To se pokazalo kao nužnost. I blagoslov. Redukcijom sam ipak došla do mira kojeg nisam imala prije.

Živjeti samo s onime što nam je doista potrebno, donosi nam zdravlje u svakom pogledu i nama i prirodi.

Suprotnost narcisoidnosti i kiču leži u tome da se odvojimo od svega nepotrebnog što guši našu slobodu. Suosjećanje se rađa u trenutku kad nismo zaokupljeni sobom ili svojim stvarima.

Želim da moj diplomski rad MISLI DALJE, pomogne u razumijevanju jednostavne istine da smo u isto vrijeme i kapljica vode i cijeli ocean.

Noa Geras

74

Literatura

- Joan Dunayer, Specizam, Institut za etnologiju i folkloristiku, Dvostruka Duga: Zagreb, 2009.
- Erich Fromm, Zdravo društvo, Naprijed, Nolit, August Cesarec: Zagreb, Beograd, Zagreb, 1984.
- Vera Horvat Pintarić, Od kiča do vječnosti, EPH MEDIA d.o.o.: Zagreb, 2013.
- Lars Fr.H. Svendsen, Filozofija zla, TIM press d.o.o.: Zagreb, 2011.
- Trauma and Recovery, Judith Herman, M.D., Basic Books: NY, 1992., 1997.
- Taschen, Women Artists, Taschen: Los Angeles, 2001.
- Platon, Gozba, Beogradski izdavačko-grafički zavod: Beograd, 1985.
- Gillo Dorfles, Kitsch, The World of Bad Taste
- Marina Abramović, Prolazim kroz zidove
- Ernst Friedrich, Krieg dem Kriege, Deutsche Verlags-Anstalt: München, 2004.
- Clarissa Pinkola Estés, Žene koje trče s vukovima, Algoritam: Zagreb 2004.
- Rob Riemen, Plemstvo duha, TIM press d.o.o.: Zagreb, 2010.
- Marijan Krivak, Biopolitika, Izdanja Antibarbarus d.o.o.:Zagreb, 2008.
- Milan Galović, Kraj ekologije, Naklada Jesenski i Turk: Zagreb, 2013.
- Andrea Dworkin, Pornography, The Women's Press: London, 1981.
- Andrea Dworkin, Our Blood, The Women's Press: London, 1982.
- Erich Fromm, Veličina i granice Freudove misli, Naprijed, Nolit: Zagreb, Beograd, 1986.
- Erich Fromm, Umijeće ljubavi, Zdravo društvo, Naprijed, Nolit, August Cesarec: Zagreb, Beograd, Zagreb, 1984.